

Folkeskolen og dens styrelse - set med en forældreforenings øjne

Af Peter Bach*

Indledning

I 1934 fik forældre til børn i landets folkeskoler for første gang mulighed for at opnå formel indflydelse på skolen gennem valg til forældreråd. Brugerindflydelsen i folkeskoleregi kunne derfor fejre 65 års jubilæum i 1998.

I de forløbne 65 år har flere skolepolitiske områder og forhold vist sig at være evigunge og aktuelle debattemner. Især to områder har gennem perioden givet anledning til diskussioner og debat: Det ene område drejer sig om holdninger til spørgsmålet "for eller imod delt eller udelt undervisning".

Det andet spørgsmål har som omdrejningspunkt haft ordet "samarbejde" - og rummer den naturlige og stadige interessekonflikt mellem hjem og skole.

I den omhandlede periode (1934-1998) har der været diskussioner om, hvorvidt børnene undervejs i skoleforløbet skulle deles efter boglige evner - og i givet fald, hvornår delingen skulle finde sted. Midt i 1930-erne blev børnene delt efter en vurdering af deres boglige evner i 11-12 års alderen. I perioden ophørte delingen i de såkaldte boglige og ikke-boglige fag og klasser gradvist. Midt i 1990-erne ophørte den delte undervisning formelt. En skolehistorisk begivenhed, der satte et punktum for en lang og vedvarende debat.

Samarbejde mellem hjem og skole er positivt ladet værdibegreb, som skolefolk, forældre og skolepolitikere i princippet alle går ind for. Det gjorde de fra starten af 1930'erne, og det gør de også ved udgangen af 1990'erne. Men i praksis er der stor forskel på interessenternes ønsker og dermed også virkeliggørelsen af det, parterne oplever som et samarbejde. Ønsket om samarbejde kolliderer med en interessekonflikt omkring begrebet indflydelse. Hvem skal have den afgørende indflydelse på børnenes skoletilværelse? På undervisningens form, indhold og kvalitet? Skal det være skolen med sin ekspertise i pædagogik? Eller skal det være forældrene, der har undervisningspligten? En pligt, som forældrene oplever, giver dem en særlig ret til indflydelse på det undervisningstilbud, som skolen giver deres børn.

Modsætningsforholdet mellem ønsket om et samarbejde mellem hjem og skole og interessekonflikten om indflydelsen på det aktuelle undervisningstilbud kan i hele perioden iagttages på flere områder. På det nære plan omkring det enkelte barn og den enkelte klasse - på det formelle plan gennem diskussioner i forældreråd, skolenævn, skolekommissioner og skolebestyrelser. Modsætningsforholdet opleves også på lands- og organisationsplan - mellem forældrenes og lærernes organisationer.

Fra 1930'erne til 1990'erne har forældrenes landsorganisation således anket over, at forældrene i forældreråd, skolenævn og skolebestyrelser har haft for få konkrete beføjelser til at kunne opnå reel indflydelse på skolens undervisningstilbud.

Af hensyn til forståelsen vil jeg knytte nogle ord til følgende organer omkring skolens styrelse: Skolekommission, forældreråd, skolenævn og forældreforeninger.

Skolekommissionen var et officielt kommunalt organ, et per kommune, hvor medlemmer af kommunalbestyrelsen mødtes ansigt til ansigt med forældrervalgte repræsentanter for at drøfte kommunale skole spørgsmål.

Forældreråd, skolenævn og skolebestyrelser er alle organer, der har været - og er knyttet til den enkelte skole. I 1934 blev forældrerådene indført. Forældrerådene afløses senere af skolenævn, der igen blev afløst af skolebestyrelser. For alle tre organer er der tale om, at en skoles forældrereds gennem formelle valghandlinger har kunnet vælge forældre til at deltage i skolens styrelse.

En forældreforening er - i modsætning til de øvrige tre organer - en forening uden formel kompetence eller beføjelser. Der er tale om et frivilligt fællesskab mellem forældre, der har børn i skolen. Den typiske forældreforening vedrører en enkelt skole.

1814 - 1920'erne

Folkeskolen blev formelt indført i 1814. I praksis gik der dog mere end 100 år, før folkeskolen fik en form, der minder om det, vi i dag kender som folkeskolen. Helt op i 1930'erne bestod Folkeskoleloven af fire sæt bestemmelser og folkeskole praksis. På trods af landets størrelse var skoleforholdene i de fire områder: Hovedstaden, købstæderne, landkommunerne og Sønderjylland vidt forskellige.

Muligheden for, at forældrene kunne indgå i skolens styrelse, opstod efter 1904. Ifølge Folkeskoleloven kunne en landkommunes skolekommission bestå af fire af sognerådet valgte medlemmer - og mindst to af disse medlemmer skulle være forældre til undervisningspligtige børn.

Ved Sønderjyllands genforening med det øvrige Danmark i 1920 fulgte nogle tyske skoleordninger, herunder et skolenævn ved hver enkelt skole. Skolenævnets medlemmer var valgt af og blandt skolens forældre. Organet og dermed ordningen var ukendt i det øvrige Danmark.

1930'erne

Det første skridt til demokratisering af landets folkeskoler - uden for Sønderjylland - kom med Tilsynsloven af 1933. Ifølge denne lov fik forældrene mulighed for at få indflydelse på skolens virksomhed i form af forældreråd. Forældrerådene blev obligatoriske i København, mens det blev en mulighed at oprette forældreråd i købstæder og i landkommuner.

I praksis var det ikke nemt at oprette forældrerådene. En bestemt del af skolens forældre skulle først gennem en valgprocedure tilkendegive, at de ønskede forældrerådet oprettet.

Rådene havde ret til at udtale sig i forbindelse med læreransættelser og ret til at stille spørgsmål vedrørende skolens virksomhed. Iøvrigt havde Forældrerådene meget begrænsede beføjelser. De københavnske forældreråd dog lidt flere end rådene i det øvrige land.

Der var spænding om, hvordan det første valg til forældrerådene ville forløbe. Blandt mange skolefolk, politikere og blandt medierne var der modstand mod forældrerådene. "Hvad skulle man med dem? Vi har sogneråd og skolekommission. Det må være nok", lød modstandernes argument.

Valgene viste, at interessen blandt forældrene var beskednen. På landsplan blev der oprettet forældreråd ved ca. 1/3 af landets skoler, svarende til ca. 1.500 forældreråd. Blandt købstædernes skoler var det ca. 2/3 af skolerne, der fik et forældreråd. Ved landkommunernes skoler blev der oprettet forældreråd ved ca. 1/4 af folkeskolerne.

I 1934 udkom "Forældreråds-Tidende", et blad, der henvendte sig til medlemmer af forældreråd, skolekommissioner og skolekredse. Udgiverne var officielt en kreds af forældrerådsmedlemmer fra Midt- og Vestfyn. I praksis var initiativtageren og udgiveren en tidligere lærer, redaktør F. Mehlsen.

Kredsen blandt "Forældreråds-Tidende" tog initiativ til at arrangere et møde med henblik på at stifte en landsforening af forældrerådsmedlemmer. Mødet blev afholdt den 5.-6. juni 1935 på Hindsgavl Slot. Der var ca. 200 deltagere i mødet - herunder også repræsentanter fra Undervisningsministeriet og Danmarks Lærerforening.

Den 6. juni vedtog forsamlingen at stifte landsforeningen, "Forældrerådernes Sammenslutning". Formålet var at skabe et bindeled mellem forældrerådene indbyrdes, at yde det enkelte forældreråd information og at varetage forældrerådernes interesser udadtil. På mødet valgte forsamlingen en bestyrelse og udstak retningslinier for virksomheden. Forsamlingen vedtog også, at "Forældreråds-Tidende" skulle være foreningens officielle talerør, og at redaktøren skulle vælges på de årlige landsmøder. Som redaktør valgtes F. Mehlsen, som kom til at spille en stor rolle i landsforeningens første, vanskelige år.

Den valgte bestyrelse konstituerede sig i juni 1935 med muremester Gunnar Westerled, Odense, som foreningens første formand. Den 1. juli havde bestyrelsen foretræde for Undervisningsministeren, der blev orienteret om landsforeningens tilblivelse. Bestyrelsens ni medlemmer måtte herefter drage ud i landet for at hverve medlemmer - og selv skaffe pengene til dette arbejde. På landsmødet i 1936 fratrådte Gunnar Westerled som formand. Han blev afløst af næstformanden, pakmester H.M. Christensen, Randers.

I de følgende år arrangerede bestyrelsen møder og kurser og deltog som foredragsholdere i møder arrangeret af andre organisationer og foreninger. Foreningen var iøvrigt domineret af

forældre fra købstædernes skoler og omtalte undertiden sig selv som "Provinsens Forældrerådsforening".

Foreningens skolepolitik blev afstemt på de årlige landsmøder, hvor Undervisningsministeren som regel deltog som foredragsholder. Foreningen samarbejdede også med Danmarks Lærerforening.

De spørgsmål, der optog Forældrerådenes Sammenslutning i sidste halvdel af årtiet var: Samarbejdet mellem hjem og skole, disciplinen i skolerne, skolebygningerne, skolelæge- og skoletandlæge ordninger. Samtidig var seksualundervisning et spørgsmål af stor interesse. I 1937 arrangerede sammenslutningen af forældreråd i Københavns amt således et møde om dette emne med mere end 1.500 deltagere.

Hen imod årtiets slutning deltog Forældrerådenes Sammenslutning også ivrigt i forhandlingerne om ændring af Folkeskoleloven. Foreningens største engagement blev imidlertid lagt i forsøgene på at få ændret Tilsynsloven, som Forældrerådenes Sammenslutning var stærkt utilfreds med. Foreningen ønskede langt flere opgaver og beføjelser til forældrerådene - og mødte iøvrigt ganske stor lydhørhed hos Undervisningsministeren.

I 1938 var der valg til forældrerådene for anden gang. Valgresultatet viste, at der var valgt endnu færre råd end i 1934. Man anslog antallet til ca. 1.000 forældreråd (mod 1.500) i hele landet. Flere aviser skrev, at deltagerne i landsmødet 1938 måtte være klar over, at forældrerådene havde udspillet deres rolle. Arbejdet i rådene mødte også en del modstand fra skolens og de kommunale myndigheder side.

I Forældrerådenes Sammenslutning mente man "*at det var indlysende, at forældrearbejdet kun kan trives, hvor det mødes med forståelse fra såvel lærerne som myndighedernes side. Det er jo ikke et magtorgan, men et organ for interesseret medarbejde og forhandling*".

I slutningen af årtiet var foreningens virksomhed præget af dårlig økonomi. "Forældreråds-Tidende" udkom kun hver anden måned, da der var under 600 betalende abonnenter. 1938-39 var et kriseår for Forældrerådenes Sammenslutning. Kun 116 forældreråd - ud af ca. 1000 mulige - var medlemmer af foreningen, og bestyrelsen kunne ikke afholde møder på grund af svigtende forenings-økonomi.

I slutningen af 1930'erne forsøgte Forældrerådenes Sammenslutning uden held at etablere et samarbejde med de sønderjyske skolenævn, som fandtes ved alle skoler i Sønderjylland.

1940'erne

Skoleforhold

Perioden var præget af 2. verdenskrig (1940-45). Foreningens skolepolitik tog udgangspunkt i den herskende mangelsituation. Eksempelvis tog foreningen kontakt til Undervisningsministeren om problemerne med uopvarmede gymnastiksale og forbudet mod

varme bade efter gymnastiktimerne. Forældrerådernes Sammenslutning var også optaget af spørgsmål som skolebespisning, ligesom foreningen fortsat pressede på i spørgsmålet om en obligatorisk læge- og tandlægeordning for eleverne. Et stigende antal skoleforsømmelser skabte opmærksomhed i foreningen, ligesom begrebet "skoletræthed" blev debatteret.

Efter krigens afslutning opstod der debat om nogle nye skoletanker, inspirationen til disse tanker kom fra udlandet. De såkaldte reformpædagoger mente, at skolens undervisning skulle tilrettelægges efter børnenes behov - og ikke efter skolens behov og fagrække. Det var tanker, som vakte interesse i foreningen.

Foreningen var også stærkt optaget af spørgsmålet om delt eller udelt undervisning. Eleverne blev på dette tidspunkt delt efter 5. klasse efter en vurdering af deres boglige evner. Der var ikke enighed i foreningen om spørgsmålet, men de stærkeste røster gik ind for den såkaldte "udelte undervisning".

Styrelsesforhold

Landsforeningens (og ministerens) ønske om en ændring af Tilsynsloven blev stoppet af krigen. Da krigen var forbi, opsøgte Forældrerådernes Sammenslutning Undervisningsministeren og pressede på for at få ændret Tilsynsloven.

Foreningen mente, at en væsentlig grund til forældrenes beskedne interesse for forældrerådene, skyldtes rådernes manglende beføjelser. På et landsmøde under krigen udtalte formanden i sin beretning: "*Den ringe deltagelse i forældrerådsvalgene har fået røster til at rejse sig for afskaffelse af forældrerådene. En anden udvej, som jeg vil mene, er ikke så lidt bedre, var at give forældrerådene større beføjelser*".

Ved krigens afslutning var der kun forældreråd ved ca. 10% af landets skoler, svarende til ca. 450 forældreråd.

I årtiets sidste år var Forældrerådernes Sammenslutning repræsenteret i et ministerielt udvalg, der skulle se på ændringer af Tilsynsloven. Landsforeningen ønskede, at den sønderjyske ordning med skolenævn ved alle skoler skulle være gældende for hele landet. Ønsket vandt imidlertid ikke politisk genklang. Efter 24 møder i udvalget blev der vedtaget en ny Tilsynslov, der trådte i kraft i 1950.

Forældrerådene blev i den nye Tilsynslov afløst af skolenævn, som fik lidt flere beføjelser end forældrerådene havde haft. Den vigtigste nye opgave var, at skolenævnene skulle føre tilsyn med skolen. Skolenævnene blev obligatoriske i København. I det øvrige land forblev det en mulighed at oprette skolenævn.

Forældrerådernes Sammenslutning var utilfreds med loven, fordi foreningen langt fra havde fået sine ønsker opfyldt. Især var der utilfredshed med, at nævnene ikke blev gjort obligatoriske på landsplan, og at skolenævnene ikke fik økonomi til deres virksomhed.

Kommunalbestyrelsen kunne beslutte, om der skulle indføres skolenævn eller ej. Dog kunne forældrene ved den enkelte skole, via en valghandling - og hvis de her opnåede et bestemt antal stemmer - oprette skolenævn imod kommunalbestyrelsens ønske.

Foreningsforhold

Landsforeningen havde sine problemer under krigen, således måtte landsmødet i 1940 aflyses på grund af krigen.

På landsmødet i 1941, stillede formanden, H.M.Christensen, i sin beretning spørgsmål ved berettigelsen af at opretholde foreningen. Kun godt 100 af landets ca. 1.000 forældreråd var medlemmer af foreningen, og antallet af abonnenter på var for lille til at finansiere bladets drift. Foreningens virksomhed kunne ikke gennemføres uden penge. Der var dog ingen andre på landsmødet, der kunne gå ind for at nedlægge foreningen.

På mødet i 1941 trak H.M. Christensen sig som formand. I stedet valgtes redaktør Lars Larsen-Ledet. Han var kendt som en god organisator, en fængslende foredragsholder og en skarp debattør.

På samme møde blev der peget på behovet for at få oprettet forældreforeninger, der - i modsætning til forældrerådene - kunne indgå i et mere praktisk betonet samarbejde mellem hjem og skole.

I 1943 afgik Larsen-Ledet som formand, da han ikke længere havde børn i folkeskolen. Han blev afløst af næstformanden, snedker Aage Henriksen, Søborg.

I 1944 meldte de københavnske forældreråd sig kollektivt ind i landsforeningen, hvilket betød en væsentlig forøgelse af medlemstallet.

På landsmødet i 1946 måtte Aage Henriksen også afgang som formand, fordi han længere ikke havde børn i folkeskolen. Han blev afløst af Sofie Petersen, socialdemokratisk byrådsmedlem og formand for skolekommissionen i Odense.

På mødet i 1946 skifter Forældrerådernes Sammenslutning navn til Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner. Formålet var "*at samle valgte skolemyndigheder i Danmark for derved at skabe et organ til støtte for det lokale og almene skolearbejde, hvorigennem lægmandssynspunkter vedrørende alle skoleforhold kan fremsættes og fremmes*".

Da skolekommissionerne kunne blive medlem af landsforeningen, gik medlemstallet op. Skolekommissionerne kunne nemlig, i modsætning til forældrerådene, træffe beslutning om at betale medlemskontingentet over kommissionens eget budget. I 1949 var 114 forældreråd og 7 skolekommissioner medlemmer af Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner.

1950'erne

Skoleforhold

I 1950 blev landets første forældreforening stiftet på Katrinedalskolen i København. Omtrent samtidig opstår de første elevråd. Først på Kroggårdsskolen i Odense, kort tid efter også på Katrinedalskolen og Øster Farimagsgades skole, begge i København.

Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner deltog ivrigt i debatten om skolens struktur. Begrebet dækkede over diskussioner om den delte/udelte skole og om undervisningspligtens længde.

Foreningen var utilfreds med delingen af eleverne i 10-11 års alderen. I foreningen var der en stigende erkendelse af, at den hidtidige deling af børnene ikke svarede til den almindelige udvikling i samfundet.

Ligeledes var der enighed om, at undervisningspligten skulle forlænges. Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner var samtidig utilfreds med, at mere end 50% af børnene kun gik 7 år i skole. Danmarks Lærerforening var derimod imod en udvidelse af undervisningspligten.

Foreningen var også utilfreds med, at forældrenes rolle i forbindelse med børnenes skolegang ikke var beskrevet i Folkeskolelovens formålsparagraf. Foreningen ønskede en formulering i selve loven, der tog stilling til spørgsmål om samarbejde og indflydelse. Landsforeningen var desuden foruroliget over den begyndende mangel på lærere. I mange kommuner var der ubesatte lærerstillinge.

I løbet af årtiet begyndte nogle forældre at udtrykke deres utilfredshed med folkeskolen ved at tage initiativ til oprettelse af såkaldte lilleskoler. Oprettelsen af skolerne skete, fordi forældrene savnede indflydelse i folkeskolen på undervisningens indhold. Skolerne fik stor opmærksomhed.

Midt i årtiet gik 5,7% af børnene i friskoler.

I 1958 blev det muligt at føre klasser udelt igennem 6. og 7. klasse, hvilket der var stor tilfredshed med i foreningen. Ligeledes var der også tilfredshed med loven af 1958, som betød, at Folkeskoleloven blev ens for land og by.

Praksis ændrede sig dog ikke lige med det samme. Dertil var de økonomiske følger af 1958-loven alt for store for kommunerne. Det drejede sig både om en udvidelse af det ugentlige timetal, på 2-3 timer på alle klassetrin, og bygning af faglokaler til gymnastik, skolekøkken og sløjde mm.

Således var skoleforholdene i Vestjylland helt anderledes end i provinsens byer. I Vestjylland var der i slutningen af årtiet 262 landsbyskoler. Ud af dem virkede 184 (70%) fortsat efter skoleloven af 1814 i den oprindelige form - eller med beskedne ændringer.

I slutningen af 1950'erne kunne Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner - i formandens beretning - konstatere, at årtiet havde betydet en række sociale forbedringer i skolen: f.eks. skolebespisning, skolelægeordning, skoletandpleje og sundhedsplejerske. Foreningen mente også, at ånden i skolen var blevet ændret til det bedre.

Styrelsesforhold

Den nye Tilsynslov, som trådte i kraft i 1950, betød som nævnt, at forældrerådene blev afløst af skolenævn. I praksis var det dog kommunalbestyrelsen, der afgjorde, om der skulle

oprettes skolenævn ved kommunens folkeskoler. Flertallet af landets kommuner ønskede ikke skolenævn. Der var dog en tendens til, at der blev oprettet skolenævn i store byer som Århus og Odense - i København var skolenævnene obligatoriske.

Danmarks Lærerforening var i lighed med Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner, også utilfreds med den nye Tilsynslov. Lærerforeningens utilfredshed havde imidlertid helt andre årsager. Lærerforeningens formand udtalte i 1950:" Skolenævnene kan blive spiren til megen uro om skolen, og man taler om forældrenes manglende sagkundskab til at tage de opgaver op, som er tillagt nævnene". Der fandtes dog også lærere og skoleledere, der mente, at skolenævnene ville kunne blive til gavn og støtte for lærerne i deres gerning.

Landsforeningen for forældreråd og skolekommissioner kæmpede fortsat for øget indflydelse til forældrene i skolenævn og kommissioner, og det var foreningens opfattelse, at modstanden mod en øget forældreindflydelse væsentligst var udbredt blandt lærerorganisationerne.

I 1957 skrev foreningens formand (Dupont):"*Der er tilsyneladende demokrati i Danmark. Men hvis vi sendte observatører ud i vore institutioner og skoler, ville det afsløre, at i 80-90% af tilfældene er tilværelsen ikke præget af demokratisk samarbejde, men af vi-alene-videnevælde eller oplyst enevælde"*

Foreningsforhold

I 1950 skiftede foreningens blad navn til "Skoletilsynet" som følge af den nye Tilsynslov. Navneskiftet vagte ikke alle steder begejstring. De københavnske læreres blad stillede spørgsmål til motivet for navneforandringen. Danmarks Lærerforenings blad "Folkeskolen" benyttede bl.a. lejligheden til at harcelere over landsforeningens lidenhed.

På landsmødet i 1950 trak landsformand Sofie Petersen sig på grund af svigtende helbred og blev afløst af den 44-årige redaktør Wilhelm Dupont fra Skanderborg. Han var som sin forgænger formand for skolekommissionen og socialdemokratisk byrådsmedlem. Senere, mens han var formand for landsforeningen, var han borgmester i to perioder og tillige folketingsmedlem. Dupont forblev formand for foreningen i 20 år.

Dupont var en dygtig politiker, var fortrolig med den politiske proces' skrevne og uskrevne regler, og havde gode kontakter til socialdemokratiske folketingsmedlemmer og ministre. Dupont fik efterhånden positioneret foreningen, så den fik indflydelse på de løbende ændringer af såvel Folkeskoleloven som Skolestyrelsesloven. Men Duponts største indsats lå nok som foredragsholder, hvor han forfægtede foreningens synspunkter og var en varm fortaler for øget forældreindflydelse.

Fra starten ønskede Dupont at skabe en platform for forældrenes interesser i folkeskolen. Han skrev i 1950:" *Når foreningen ønsker at oprette skolenævn, sker det ikke for at genere lærerne. Men for at give forældrene øget indflydelse og medansvar for skolens arbejde. Målet er at skabe en organisation, der sideordnet med Danmarks Lærerforening, kan give udtryk for*

forældrenes standpunkt. Det skal ikke skjules, at vi finder det forkert, at det udelukkende er lærerorganisationerne og de politisk indstillede lærerkræfter, der præger Danmarks skolelovgivning"

Dupont vurderede også, at foreningen ikke kunne blive tilstrækkelig slagkraftig, så længe der ikke var et organisatorisk led til at binde bestyrelsen og de enkelte forældreråd sammen. Han udtalte:

" Foreningen har hidtil været baseret på tilslutning af enkelte og spredte forældreråd og kommissioner. Nu er det på tide at blive en organisation, der er et centralt punkt for amtsorganisationer og derfor i højere grad vil kunne samle skolekommissioner og nævn".

I løbet af 1950'erne voksede foreningens medlemstal. Økonomien blev derfor også bedre. Foreningen fik status som medspiller på det skolepolitiske område og blev repræsenteret i ministerielle udvalg og fik sæde i en række råd og udvalg med tilknytning til eleverne og skolen. Fx Rådet for Større Færdssikkerhed, Skoleradioen og Danmarks Pædagogiske Institut.

I 1955 skiftede foreningens tidsskrift navn til "Skole og Samfund". På det tidspunkt var 243 skolekommissioner og nævn medlemmer af foreningen - og antallet af medlemmer steg med mere end 50 om året.

På landsmødet i 1957 konkluderede formanden i sin beretning, at 1956 havde været et godt år for foreningen: Skolepolitisk indflydelse og voksende medlems- og abonentstal.

I 1958 fejrede foreningen sit 25-års jubilæum med et landsmøde og en stor international skoleudstilling i KB-hallen i København. På udstillingen var der mere end 200 stande med udstillere fra både Danmark og udlandet. Kong Frederik den 9. var protektor for udstillingen og udstillingens ærespræsidium var bemandet med "spidserne" fra den danske skoleverden. Foreningen afholdt samtidig en landsdækkende plakatkonkurrence for skoleelever.

Jubilæet, skoleudstillingen og plakatkonkurrencen medførte megen opmærksomhed og omtale.

Skoleudstillingen betød desuden et økonomisk overskud på kr. 12.000 kr., hvilket gav en hidtil ukendt økonomisk sikkerhed for foreningen.

Ved årtiets udgang var foreningen på den ene side tilfreds med forældrenes manglende indflydelse - på den anden side tilfreds med foreningens virksomhed, selv om det ikke gik så hurtigt som ønsket med at få oprettet de amtsforeninger, der skulle fungere som et bindeled mellem landsforeningens top og de enkelte skolenævn og kommissioner. Antallet af abonnenter på foreningens blad var steget til over 1.000.

1960'erne

Skoleforhold

Foreningen ønskede på flere områder, at den danske skolelovgivning skulle lade sig inspirere af Sverige. Både i forhold til Folkeskolens formålsparagraf og den svenske praksis med en begyndende 5-dages uge. I den danske Folkeskolelov stod, at formålet var at fremme og udvikle børnenes evner og anlæg, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber. Den svenske formålsparagraf lød: Det er skolens opgave at give en almen medborgerlig dannelse, at medvirke til en harmonisk udvikling af de unges personlige anlæg og i samarbejde med hjemmene at opdrage de unge til selvstændige og ansvarsbevidste mennesker og samfundsmedlemmer.

Elevrådernes udbredelse fortsatte. I midten af 1960'erne havde 75% af skolerne i København et elevråd. Men i slutningen af årtiet viste det sig, at det repræsentative elevdemokrati havde svært ved at fungere i praksis. På den første skole som oprettede elevråd (Kroggårdsskolen) forlod man den oprindelige form og gik i stedet over til at oprette klasseråd og gangråd.

Gennem 1960'erne var skolebyggeri et gennemgående emne i debatten. Over hele landet var der et stort behov for både helt nye skoler og nye skolebygninger. Odense kommune manglede fx 4-5 skoler i 1968. I København blev behovet for nye skoler opgjort til en værdi svarende til et samlet beløb på 1,5 milliarder kr. Samtidig var manglen på lærere udtalt. I 1961 mangler der på landsplan 7.000 lærere

Landsforeningen pressede på for at få udvidet undervisningspligten. Foreningen argumenterede med, at erfaringen fra de udelte klasser var gode, og hen imod midten af årtiet var den udelte skole - til og med 7. klasse - ved at være en realitet. Danmarks Lærerforening var i begyndelsen af 1960'erne imod udvidelse af undervisningspligten, men ændrede holdning omkring midten 60'erne.

Foreningen ønskede indført den såkaldte tilvalgsskole. Nogle centrale fag skulle være obligatoriske, mens andre fag kunne (til) vælges efter den enkelte elevs evner, ønsker og behov. Ligeledes ønskede foreningen, at der blev oprettet børnehaveklasser ved alle landets skoler.

Foreningen henvendte sig til Undervisningsministeren og efterlyste retningslinier for det praktiske samarbejde mellem hjem og skole.

Omtrent midten af 1960'erne fik foreningen en mærkesag: Afskaffelse af det såkaldte pryglecirkulære. Foreningen mente, at cirkulæret "er en skamplet for lærerne og nedværdigende for eleverne". Danmarks Lærerforening var dog ikke af den samme mening. Cirkulæret blev dog ophævet efter et udvalgsarbejde.

Antallet af skoler var stadigt faldende. Således gik antallet af (små) skoler i landområderne ned med op mod 100 skoler om året i den sidste halvdel af 1960'erne.

I 1969 blev der vedtaget en ny Folkeskolelov, som imødekom mange af foreningens ønsker. Folkeskolen blev en 10-årig almen skole uden egentligt erhvervsfagligt sigte, en 9-årig grundskole med centrale fag samt valgfag. Afsluttende prøver på flere niveauer.

Styrelsesforhold

Foreningen ønskede, at skolenævnene blev gjort obligatoriske på landsplan. Et ønske som også undervisningsminister Jørgen Jørgensen i 1961 gik ind for. Men der kunne ikke skabes et flertal for forslaget i Folketinget. Jørgen Jørgensen udtalte i 1960: "Det sikreste sted for en lærer at få forankret sit arbejde, er netop hos interesserede forældre. Mange lærere fryses ud i undervisningen, fordi de mangler kontakten med forældrene, og her kan skolenævnene hjælpe"

Foreningen ønskede også, at samarbejdet mellem hjem og skole skulle fremgå af såvel Folkeskoleloven som af Tilsynsloven, som også ønskes udvidet med hensyn til tilsynets pædagogiske opgaver.

I Folketinget fortsatte forhandlingerne om Tilsynslovens revision. Fortalerne for skolenævnene havde svære vilkår. Forældrenes interesse for skolenævnene var fortsat begrænset. Mange kommuner havde lagt afgørelsen ud til forældrene selv. Gennem stemmeafgivning kunne forældrene sikre oprettelsen af skolenævn, men den nødvendige 25% tilslutning var svær at skaffe blandt forældrene. De seneste opgørelser viste, at der var skolenævn ved ca. 11% af landets skoler.

I folketinget udtalte det konservative medlem, Vestergaard Poulsen, at valgene i 1962, viste, at der ikke var interesse hos forældrene for skolenævnene. Han henviste bl.a. til, at der i Herning mødte 13 forældre frem, skønt der var ca. 4.500 børn i byens skoler.

Ved valgene i 1966 var der flere kommuner end tidligere, der gik ind for oprettelse af skolenævn. Men det samlede antal skolenævn var ikke stort, omkring 600 nævn fordelt på ca. 3.000 skoler.

Ved årtiets afslutning blev en ny Tilsynslov vedtaget.

Foreningen var tilfreds med, at nævnene nu blev gjort obligatoriske, og at skolekommissionerne fik fem forældrevalgte medlemmer. Utilfredsheden centrerede sig om, at foreningen fortsat savnede økonomi til nævnenes virksomhed og fortsat manglede bestemmelser, der pålagde lærerne at deltage i skole-hjem samarbejdet.

Foreningsforhold

I 1960 havde foreningen 382 medlemmer: 243 skolekommissioner, 135 nævn og 7 forældreforeninger. Hertil kom et mindre antal personlige medlemmer. Fire år senere var medlemstallet steget til 720 medlemmer: 503 kommissioner, 185 nævn og 32 forældreforeninger.

På landsmødet i 1960 blev der vedtaget nye vedtægter, og foreningen skiftede navn til: Landsforeningen af skolekommissioner, skolenævn og forældreforeninger.

Formålet var: "*at fremme samarbejdet mellem hjem og skole, at fremme skole- og opdragelsesformer der giver det enkelte barn de bedste udviklingsbetingelser, at virke for forældrenes indflydelse på skolens arbejde, at forbedre skoleforholdene i de landsbyordnede skoler så børnene på land og i by for lige muligheder.*"

I 1961 bliver landsformanden Dupont samtidig redaktør af foreningens blad. Han så gerne, at bladet fik langt større udbredelse end til blot medlemmer af skolekommissioner og skolenævn. I 1961 tilbød Dupont bladet slået sammen med børnefilmklubbernes blad. Ideen var at skabe et egentlig forældreblad, der både behandlede børnenes skole- og fritidsforhold. Frieriet blev dog afvist af børnefilmklubberne.

Foreningen arbejdede fortsat for oprettelsen af forældreforeninger. Dels som erstatning for de manglende skolenævn, dels som supplement til det formaliserede samarbejde i skolenævn og skolekommission. Internt arbejdede foreningen også fortsat på at oprette amtsforeninger i alle landets amter. I 1966 var der 17 amtsforeninger ud af 24 mulige.

Virksomheden i form af medlems- og abonnentstal og kursusdeltagere var stigende gennem hele årtiet. I 1964 var der 460 deltagere til landsmødet, og foreningen erklærede, at den repræsenterede 75% af alle skoler. Foreningens kursusvirksomhed var betydelig.

I gennem 1960'erne var der flere gange tilløb til at ændre foreningens navn.

I 1967 skifter foreningen navn til Skole og Samfund, lige som tidsskriftet. Det officielle navn var herefter : Skole og Samfund - landsforeningen af skolekommissioner, skolenævn og forældreforeninger.

I 1967 blev arbejdet som både formand og redaktør for meget for Dupont, hvorfor Palle Max Ibenfeldt, Nykøbing F blev ansat som redaktør. Ibenfeldt var radikalt byrådsmedlem, medlem af skolekommission og skoleudvalg, og havde været meget aktiv i både landsforeningen og i den lokale kursus- og mødevirksomhed på Falster og Lolland.

Ved slutningen af årtiet var ca. 50% af landets skolekommissioner og ca. 46 % af nævnene medlem af foreningen. Der var tilslutning fra 43% af landets kommuner, dog typisk de største. Foreningen udmeldte, at den repræsenterede mere end 80% af landets elever og forældre.

1970'erne

Skolepolitik

Starten på årtiet var en brydningstid. Skoleloven af 1958 var blevet overhalet af skolernes hverdag, der var præget af pædagogisk frodighed. Men samtidig begyndte der at trække mørke skyer op over folkeskolens himmel. I 1972-73 begyndte økonomien at snævre. Kommunernes Landsforening udsendte sparecirkulærer, og staten bidrog til de økonomiske indskrænkninger ved at nedsætte lektionslængden fra 50 til 45 minutter, hvilket bl.a. medførte elevstrejker på mange skoler.

Sparerunderne medførte også en mindre krise i forholdet mellem landsforeningen og Danmarks Lærerforening. Sidstnævnte opfattede forældreforeningens holdning til spareplanerne som arbejdsgiverholdninger. Derfor erklærede lærerforeningens formand under stor mediebevågenhed, at Danmarks Lærerforening afbrød samarbejdet med forældrenes organisation.

Baggrunden var, at landsforeningen havde udtalt, at blandt de mange spareforslag var nedsættelsen af lektionslængden det mest spiselige. I løbet af et halvt års tid og nogen polemik var freden mellem de to foreninger dog genoprettet.

50-ernes og 60-ernes mangel på lærere fortsatte ind i 70-erne, men det begyndte at lysne. Undervisningsministeriet skønnede, at der på landsplan var 2.500 ubesatte lærerstillinger i skoleåret 1970-71. Ministeriet vurderede, at der i 1974 ville være 400 ubestte stillinger.

I 1974 udtalte undervisningsdirektør Baunsbak-Jensen i et avisinterview:

" at folkeskolen og børnehaver, visse steder i disse år, bliver præget af yderliggående marxistiske lærertyper, der vil omforme samfundet. Men denne politiske kamp må ikke foregå i folkeskolen".

Denne udtalelse blev starten på den såkaldte indoktrineringsdebat, hvis dønninger påvirkede debatten blandt politikere, skolens ansatte og forældrene i mere end 10 år efter.

Praksis med tilvalgskolen gav ikke de resultater, som foreningen og reformpædagogerne havde forestillet sig. Forældrene holdt sig til det kendte og lagde fortsat mest vægt på de boglige fag og fravalgte tilbud inden for de praktisk-musiske fag.

Midt i årtiet var der elevråd ved ca. 50% af landets skoler. I landsforeningen var man opmærksom på, at de voksne i skolenævnene nok i nogen grad svigtede elevrepræsentanterne. I en leder skrev formanden (Brinch), at elevrådsarbejdet var en af skolenævnets største udfordringer.

Medierne talte i midten af årtiet om flugten fra folkeskolen.

Fra 1974 til 1976 steg antallet af børn i friskolerne med 2.000 fra ca. 11.800 til 13.800. I samme tidsrum steg antallet af friskoler fra 155 til 163. Til sammenligning gik der ca. 700.000 børn i folkeskolen.

I 1978 udgav undervisningsminister Ritt Bjerregaard en skolepolitisk redegørelse, kendt som U-90. En stor skolepolitisk debat fulgte. Generelt foregik debatten dog uden deltagelse af forældrene.

I landsforeningen undrede man sig over dele af U-90, hvor foreningen kunne læse, at skolen og lærerne var foran for forældrene, og at det var svært for skolen at frigøre børnene fra en række traditionelle forestillinger, som blandt andet fandtes hos forældrene.

Frustrationen blandt lærerne var stor. På kongressen i 78, forlød det fra foreningens ledelse, at lærernes hverdag var så belastende, at der måtte ske en afklaring på forholdene.

Styrelsesforhold

I 1970 gennemførtes en kommunalreform. Det betød, at 24 amter blev til 14, og at ca. 1.300 kommuner blev til 277. For skolevæsenet - jf. den nye Tilsynslov - medførte det, at der blev oprettet ca. 1.400 nye skolenævne, ud over de ca. 600, der var i forvejen. Samtidig forsvandt ca. 1.000 skolekommissioner.

De nye styrelsesbestemmelser skabte stor opmærksomhed om forældrenes indflydelse på skolernes styrelse. Det er et spørgsmål, om ændringerne i realiteten ikke betød en mindskelse af forældrenes reelle indflydelse. Foreningens formand fra 1970-82, Eigil Brinch mente, at dette var tilfældet: indtil 1970 havde der været ca. 1.300 steder i landet, hvor forældrene og kommunalpolitikere mødtes i ansigt til ansigt i kommissionerne og engageret diskuterede de lokale behov og fastlagde den lokale skolepolitik.

Den nye Tilsynslov betød også, at eleverne kunne vælge to repræsentanter til skolenævnene.

Fra midten af årtiet begyndte undervisningsministeriet i stigende omfang at udsende centrale bestemmelser til skolerne. Derefter fulgte Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening med hver deres fortolkninger og vejledninger til henholdsvis kommuner og lærere.

I 1974 og i 78 var der skolenævnvalg. Interessen blandt forældrene var fortsat beskeden. Lidt større i 78 end 4 år tidligere. I 74 var der kampvalg ved ca. 1/3 af skolerne, mens tallet i 78 var ca. 45%. Stemmeprocenterne ved begge valg var på godt 20%.

Mod slutningen af årtiet insisterede Danmarks Lærerforening på, at de såkaldte hviletidsbestemmelser skulle overholdes. Det blev indledningen til megen forbitrelse mellem landsforeningen og Danmarks Lærerforening. Problemet omtaltes som "11-timers reglen", hvilket betød, at lærerne skulle gå hjem fra skolerne senest kl. 21.00 - uanset om der tale om et forældremøde, en skole-hjem samtale eller møder i kommission og nævn.

Da reglerne samtidig fastlagde, at nævnsmøderne ikke kunne fortsætte, når lærerne ikke var tilstede, kom mange skolenævne i store problemer. Landsforeningen og det store flertal af medlemmerne havde svært ved at forstå, at forældre, som mødte frivilligt op på skolerne for at deltage i samarbejdet, og som selv skulle på arbejde den følgende dag kl. 06.00 eller 07.00 - blev tvunget til at afbryde møder af hensyn til lærerne, der tidligst skulle være på skolen kl. 08.00.

Foreningsliv

I 1970 fik Dupont helbredsproblemer, efter at have ledet foreningen i 20 år. Han tog orlov som landsformand, og i hans fravær blev forstander Eigil Brinch konstitueret som formand. Dupont vendte ikke tilbage efter sin orlov, og Eigil Brinch fortsatte som valgt formand. Brinch var som sine to forgængere socialdemokratisk byrådsmedlem og medlem af

skolekommissionen. Han var uddannet som lærer, og kendt for sin dynamiske personlighed og markante synspunkter.

Foreningens virksomhed voksede. Medlems-og abonnementstallet steg. Foreningens kursusvirksomhed havde mange deltagere. I 1971 var 240 skolekommissioner ud af landets 277 kommissioner medlem af foreningen, og 1.281 skolenævn ud af knapt 2.000. Hertil kom 233 forældreforeninger.

Abonnementstallet var i 1971 på ca. 9.500. I 1972 runder tallet de 10.000.

I 1970 var der ca. 7.000 kursusdeltagere på årsbasis, året efter var antallet 12.000. Fra 1973-79 var der årligt mellem 17.000 -20.000 kursister.

I 1971 oprettede foreningen et sekretariat i Nykøbing F. med Ibenfeldt som leder.

I takt med, at mængden af centrale papirer fra Undervisningsministeriet, Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening voksede, oplevede landsforeningen, at der blev mere behov for at støtte medlemmerne i forhold til formelle og juridiske spørgsmål og spidsfindigheder. En tilstand, som foreningen jævnligt beklagede.

Ibenfeldt døde i 1979, og landsformand Eigil Brinch blev herefter også redaktør af bladet.

1980-erne

Skoleforhold

Årtiet indledes med stor politisk opmærksomhed om samfundsøkonomien. I Folketinget og i medierne talte politikerne om "den økonomiske afgrund". Finansministeriet og Kommunernes Landsforening udsendte henholdsvis budgetredegyrelser og sparecirkulærer. Begge former for publikationer omtaltes som skolepolitiske gysere.

I 1982 fik landet en borgerlig regering, og Bertel Haarder (V) blev undervisningsminister. Et af regeringens erklærede mål var at omstille og modernisere den offentlige sektor - herunder skoleverdenen. Imidlertid mente statsminister Poul Schlüter at det ville være svært at ændre den offentlige sektor i løbet af få år. I et interview med Jyllands-Posten betegnede han interesseorganisationerne og deres ledere (herunder folkeskolens organisationer) som "snævertsynede, egocentrerede og reaktionære. De magtfulde organisationer kvæler enhver ide om at forandre det danske samfund til noget bedre. Og så er de fyldt med penge. De kan sætte millioner på højkant i kampen om enhver nytænkning".

Inden sin tiltrædelse som undervisningsminister havde Bertel Haarder i bogen " Danskerne år 2002" (Vendelkær, 1977) beskrevet sine visioner om folkeskolernes styrelse.

" De skal styres som frie forældrestyrede skoler, der udøver virksomheden inden for centralt fastsatte mål og rammer. Hertil kommer en ekstern kontrolfunktion. Det ministerielle og kommunale bureaukrati skal hugges ned til ukendelighed. Kommunalbestyrelsens rolle skal styrkes, mens skolekommissionerne og amterne's rolle (med hensyn til folkeskolen) skal væk."

Den frivillige børnehaveklasse var blevet en succes. Fra årtiets begyndelse begyndte behovet for skolepasningsordninger samtidig at vise sig. Ved slutningen af årtiet har ca. 20% af skolerne etableret en skolefritidsordning.

Det evigaktuelle debat om delt kontra udelt undervisning fortsatte. Der var fortsat uenighed om henholdsvis fordele og ulemper ved de to typer undervisning - også indbyrdes blandt forældre og lærere. Forældrenes valg af og skolernes praksis viste imidlertid, at den udelte undervisning vandt frem.

Skole og Samfund var i øvrigt foruroliget over de mange aflyste undervisningstimer.

Foreningen påpegede, at når en elev forlod 10.klasse, så havde eleven - i gennemsnit - mistet et helt skoleårs undervisning på grund af aflyste timer.

Årtiet bliver præget af et dalende børnetal, hvilket medførte skolenedlæggelser, lærerforflytninger og afskedigelser.

Midt i årtiet udgiver Undervisningsministeriet efter et udvalgsarbejdet en betænkning om samordnede indskoling. Det vil sige muligheden for at gennemføre fælles timer for elever i børnehaveklassen og i 1.-2. klasse. I betænkningen blev det for første gang fastslået, at aktiviteter i børnehaveklassen også kunne betragtes som undervisning. Imidlertid tog det ca. 2 års forhandlinger mellem Danmarks Lærerforening, Kommunernes Landsforening og finansministeriet, før den samordnede indskoling blev indført på skolerne.

I 1987 vedtog Folketinget det såkaldte "7-punkts program", der gav 400 millioner til forsøg i skolen over en 4-årig periode. Programmet gav optimisme blandt skolens ansatte og brugere - de foregående års mismod og pessimisme blev blæst væk.

Styrelsesforhold

Landsforeningen betragtede 11-timers- reglen uden dispensationer som et dødsstød mod forældreindflydelsen i folkeskolen. Foreningen mente ikke, at det i praksis var muligt at samarbejde via forældremøder og skolenævns møder, der skulle slutte kl. 21.00, da det var svært at starte skolens møder tidligere end kl. 19.00 på grund af familiernes spisetider.

Foreningen appellerede til Folketinget, Kommunernes Landsforening og Danmarks Lærerforening om, at der indførtes dispensationer for reglen, fx 30 gange årligt. Skole og Samfund henviste til de dispensationsmuligheder fra hviletidsbestemmelser, der fandtes inden for andre erhvervsområder. Foreningen fandt, at en mødesluttid på kl. 22.00 var til at leve med. I 1980 blev der opnået dispensationsmuligheder på området, og hviletidsbestemmelser gav ikke længere anledning til friktioner af betydning.

Fra årtiets start fandt Skole og Samfund, at folkeskolen og forældrenes repræsentanter blev mere og mere indhyldet i centrale direktiver. I en lederartikel i 1981, skrev Eigil Brinch: "*Vi etablerede Skole og Samfund og arbejder i denne organisation for - via samarbejdet mellem hjem og skole og forældreindflydelse for at skabe en bedre skole for vore børn. Men systemet*

er ved at tvinge os til at blive et minidepartement i lovfortolkning for at forsvare den stadig mindre plads for forældrenes indflydelse. Det er forældrene, der har pligt til at sørge for, at børnene bliver undervist, og som konsekvens af denne pligt har forældrene en særlig ret til at øve indflydelse på deres barns skole. Men både i skolekredse og i en række udgivelser har man travlt med at forklare forældrene, hvad de må, og især hvad de ikke må. Det er ved at lykkes at gøre fornuftige forældre trætte af at være med i den juridiske sandkasse"

Et særligt eksempel - den såkaldte "Ishøj-sag" - kan belyse forholdene. På Strandgårdsskolen i Ishøj kommune syd for København ville skolenævnet ikke godkende lærerrådets indstilling til næste års skoleskema. Afgørelsen lå inden for nævnets beføjelser, men sagen gik i hårnkude. Nævnet fik opbakning af kommunalbestyrelsen, mens lærerrådet blev støttet af Danmarks Lærerforening. Undervisningsministeriet blev inddraget. Efter en stribe sagsakter og Danmarks Lærerforenings blokade mod skolevæsenet i Ishøj kommune endte sagen i retten. Fire år efter at sagen var startet, fik den sin afslutning i form af en afgørelse, der gik Danmarks Lærerforening imod.

Hen imod årtiets sidste år gav spørgsmålet om læreratskedigelser og -forflytninger anledning til uenighed mellem landsforeningen og Danmarks Lærerforening. Sidstnævnte mente, at det gav mest ro på skolerne, hvis lærerne udelukkende blev afskediget/forflyttet efter anciennitet. Skole og Samfund var af den opfattelse, at der også skulle tages hensyn til fagfordeling og elever og forældres ønsker.

I 1989 blev der vedtaget en ny styrelseslov, der medførte oprettelse af skolebestyrelser i stedet for skolenævn. Skolekommissionerne blev nedlagt, og amterne skulle fremover kun varetage forholdene omkring de amtskommunale folkeskoler. Skolebestyrelserne fik udvidede beføjelser i forhold til skolenævnene, men skolebestyrelserne kom langt fra til at ligne de bestyrelser, som Bertel Haarder havde beskrevet i sin bog (se tidligere). Skolebestyrelserne fik f.eks. ikke arbejdsgiverbeføjelser eller mulighed for at kunne træffe egentlige afgørelser, og bestyrelsens medlemmer kunne ikke gøres ansvarlig for økonomiske dispositioner. Derimod fik skolens leder en betydelig stærkere position end hidtil. Indførelsen af de nye skolebestyrelser skete imod Danmarks Lærerforenings ønske.

Foreningsforhold

Landsforeningens medlemstal holdt sig hele årtiet tæt ved det maksimale. Mere end 95% af landets skolekommissioner og skolenævn var medlemmer af foreningen. Derimod skete der en gradvis nedgang i antallet af forældreforeninger i takt med, at antallet af forældreforeninger i hele landet dalede.

Abonnementstallet lå på ca. 16.500.

I 1982 trådte landsformand Eigil Brinch efter 12 år tilbage som formand for foreningen. Han blev afløst af næstformanden, seminarielæktor Anton Tangsig Christensen. Han var som sine forgængere byrådsmedlem (konservativ) og medlem af skolekommissionen. Tangsig havde

været medlem af forretningsudvalget siden 68, og var kendt for sine analytiske evner, sin store arbejdskraft og en aldrig ophørende vilje til at tale forældrenes sag.

I 1984 flyttede foreningen sit sekretariat fra Nykøbing F. til København.

I 1985 markerede foreningen sit 50-års jubilæum ved at udgive en debatbog og ved at afholde en stile- og tegnekonkurrence blandt alle landets elever.

I 1985 var foreningen medstifter af den europæiske forældreorganisation, European Parents Association(EPA), som fik hjemsted i Bruxelles.

I 1988 blev Tangsig Christensen alvorligt syg og fratrådte som formand. Han blev afløst af næstformanden, laboratiemekaniker, Heino Bentzen. Han var byrådsmedlem (socialdemokratisk). Bentzen var kendt for sin tro på folkeskolens grundlæggende værdier, og var i besiddelse af et skolepolitisk naturtalent.

I 1989 skiftede foreningens tidsskrift navn til: BØRN - skole og samfund.

1990'erne

Skoleforhold

Undervisningsminister Bertel Haarder fortsatte sine bestræbelser for at ændre folkeskolens kurs. Men hans ideer mødte modstand - især i Danmarks Lærerforening.

Efter ændringerne i skolestyrelsesbestemmelserne i 89/90 og erfaringer fra 7-punkts programmet, sigtede Haarder nu efter en ændring af Folkeskoleloven. Han havde travlt, urimeligt travlt mente Skole og Samfund. Foreningen modtog et lovforslag med bemærkninger på 100 sider og fik en svarfrist på 1 måned. Inden Bertel Haarder fik vedtaget sit lovforslag i Folketinget, gik han og den øvrige regering af.

I 1993 tiltrådte en ny regering. Ny undervisningsminister blev Ole Vig Jensen (RV). Han justerede Haarders lovforslag efter sonderinger i Folketinget, og fik lovforslaget vedtaget samme år med virkning fra august 1994.

Den nye Folkeskolelov betød et historisk farvel til den delte skole. Nu skulle eleverne gå udelt i skole fra start til slut. Det skal dog tilføjes, at tilhængerne af den delte skole) kun gik med til den udelte skole, fordi loven rummer mulighed for, at en classes elever kan undervises i hold (elevdifferentiering). Ligesom der lægges vægt på, at den enkelte elev skal have et undervisningstilbud, der retter sig mod den pågældende elevs evner og interesser (undervisningsdifferentiering).

Loven blev modtaget med megen velvilje blandt alle folkeskolens organisationer, med undtagelse af Skole og Samfund. Foreningen mente, at loven var et skridt i den rigtige retning. Foreningen tvivlede imidlertid på, at loven ville betyde en nedgang i antallet elever henvist til specialundervisning, en nedgang i antallet af skoletrætte elever og en nedgang i af den såkaldte "restgruppe" - dvs. elever, der forlader folkeskolen uden at få en efterfølgende kompetencegivende uddannelse. Ligeledes mente foreningen, at det var forkert, at "Klassens time" - elevernes egen skemalagte time - blev fjernet.

Skole og Samfund var også utilfreds med, at loven ikke indeholdt bestemmelser om elevernes arbejdsmiljø. Foreningen fandt det diskriminerende, at eleverne i modsætning til lærerne ikke var omfattet af bestemmelser om arbejdsmiljøet.

Skole og Samfund var endvidere utilfreds med, at Folketinget vedtog en lov uden at anvise de økonomiske ressourcer, der var nødvendige, for at intentionerne kunne gøres til virkelighed. Foreningen udtalte, at Folketinget først skulle have afsat en sum penge, og så kunne man derefter se, hvor meget af den nye lov, det var muligt at føre ud i praksis.

I den første halvdel af årtiet fremkom der rapporter, der tilkendegav, at der var problemer med kvaliteten af skolernes undervisning. Under stor medieomtale blev der peget på, at de danske børn havde svært ved at måle sig med børnene fra lande, Danmarks normalt sammenligner sig med, når det drejer sig om færdigheder i læsning og matematik.

Midt i årtiet blev der nedsat et udvalg, som skulle vurdere behovet for ændringer af læreruddannelsen. Skole og Samfund mente, at en udvikling af samarbejdet mellem hjem og skole krævede en særlig uddannelse af lærerne. Derfor ønskede foreningen, at skole-hjem samarbejdet blev et særligt emne eller et egentligt fag i lærernes uddannelse. Foreningens forslag blev dog ikke imødekommet.

Antallet af skolenedlæggelser fortsatte i den første halvdel af årtiet. På 3 år blev der nedlagt 146 skoler.

Midt i 90'erne opstod der en uoverensstemmelse mellem Skole og Samfund og Undervisningsministeriet. Det drejede sig om forældrebetaling til lejrskoler, udflugter, ekskursioner mm. Flere steder i landet var der kommunalbestyrelser, der opkrævede betaling hos forældrene.

Skole og Samfund mente, at alle former for undervisning inden for skoleårets 200 dage måtte være gratis. Men Undervisningsministeriet mente, at forældrebetaling i visse tilfælde var tilladt. Efter flere års uenighed endte sagen hos Folketingets ombudsmand, der underkendte Undervisningsministeriets afgørelser.

Styrelsesforhold

I årtiets første år fortsatte uenigheden mellem Danmarks Lærerforening og Skole og Samfund omkring afskedigelser/forflytninger af overtallige lærere. Lærerforeningen gik helhjertet ind for det såkaldte SI-FU princip, dvs. Sidst ind - Først ud. Skole og Samfund var modstander af dette princip, med den begrundelse, at det hverken tog hensyn til undervisningens kvalitet eller til elevernes og forældrenes ønsker og behov. Omkring midten af årtiet faldt der en dom ved Vestre Landsret: SI-FU princippet blev erklæret for ulovligt. Det var dog ikke en skole, men et sygehus, der havde indbragt spørgsmålet for domstolen.

Skole og Samfund havde ved Styrelseslovens ændring i 1989-90 kæmpet for at bevare skolekommissionen. Foreningen mente, at kommissionen var et politisk og pædagogisk

mesterværk. Her mødtes kommunalpolitikere og skolevæsenets leder med lærere, elever og forældre for at behandle kommunens samlede skolevæsen.

Efter et par års arbejde med den nye styrelseslov mente foreningen, at dens bange anelser var blevet bekræftet. Kommunalpolitikere havde sagt farvel til det pædagogiske ansvar for folkeskolen. Skole og Samfund udtalte: "*Siden skolekommissionen er forsvundet, er (kommunal)politikere kommet så langt væk fra børn, pædagogik og hverdag, at de nu kun opfatter skolen som en udgiftspost på budgettet*".

I 1993 fik lærerne en ny tjenestetidsaftale. Aftalen byggede på tre kategorier af lærertimer: Undervisningstimer, forberedelsestimer og øvrige timer. I daglig tale kaldet u-, f- og ø-timer. Det viste sig hurtigt, at især ø-timerne blev en belastning for samarbejdet mellem hjem og skole. Både med hensyn til forældremøder, skole-hjem samtaler og skolebestyrelsernes virksomhed.

Antallet af ø-timer betød generelt en nedgang i omfanget af det almindelige skole-hjem samarbejde, og en underminering af mange af de principper, som skolebestyrelserne havde vedtaget.

Trods stor frustration blandt Skole og Samfunds medlemmer, tilkendegav landsforeningen, at ordningen skulle have tid til at finde et passende leje. Men efter et par år med ordningen, fandt foreningen den uhensigtsmæssig og ønskede tjenestetidsaftalen ændret.

Der var valg til skolebestyrelserne i 1990, 94 og 98.

Valgene i 1990 skete under stor medieopmærksomhed. Forældrenes interesse for at deltage i valgene og i selve skolebestyrelserne var større end ved de tidligere valg til skolenævn.

Både antallet af skoler med valg og stemmeprocenten blev opgjort til over 40%.

Ved valgene i 1994 var interessen dalet betydeligt i forhold til fire år før, og i 1998 var interessen endnu lavere. Både i 1994 og i 1998 var der en betydelig opmærksomhed og omtale af valgene i medierne.

Forfatteren Torben Krogh skriver i sin bog "Farvel til partierne - det politiske system under forvandling" (Gyldendal, 1998):

"Skolestyrelsesloven af 1989/90 betød oprettelse af skolebestyrelser. Nu skulle forældrene deltage i styringen af de institutioner, der er så vigtige for deres børns uddannelse og udvikling. I kraft af flertallet ville de så ovnikøbet få magt til at sætte deres ønsker og ideer igennem.

Ved de tre første valg efter lovens vedtagelse demonstrerede forældrene, at lysten til at deltage mildt sagt var til at overse. Generelt var stemmeprocenten meget lav, og mange steder kneb det ligefrem med at få et tilstrækkeligt antal kandidater opstillet. Erfaringerne fra de første års arbejde viste, at forældrene i praksis slet ikke fik den indflydelse, lovgiverne havde forestillet sig. Lærerne fandt veje til at arbejde uden om skolebestyrelserne. Hvis nogen blev styrket af den nye styrelseslov, var det skolelederen.

Lektor Eva Sørensen, Roskilde Universitetscenter, der har analyseret denne sag i detaljer, er nået til denne konklusion (Demokratiets mangfoldighed (Politiske Studier, 1995)): "Den brugerdominans i beslutningsprocessen som de formelle spilleregler muliggør, er ikke blevet

realiseret. De ansattes traditionelt dominerende rolle i beslutningsprocesserne inden for skolevæsenet er forblevet uantastet"

Allerede i 1991-92 begyndte der at fremkomme rapporter om forældre, der var skuffede over arbejdet i skolebestyrelserne. Skolebestyrelserne var et interessant område for rapportskrivning. Bunker af undersøgelser og rapporter blev offentliggjort. De kom fra studerende ved landets højere læreanstalter og fra kommuner, der ønskede forholdene i eget skolevæsen belyst.

Rapporterne viste, at tilfredsheden hos forældrene var begrænset. Derimod var skoleledere og forvaltningschefer godt tilfredse. Lærerne, som oprindeligt havde været modstandere af skolebestyrelserne fandt nu, at der var tale om en fornuftig rollefordeling.

I 1994 udgav Undervisningsministeriet en omfattende rapport " Decentralisering og selvforvaltning i folkeskolen". Set med Skole og Samfunds øjne kunne undersøgelsen sammenfattes i et kort resumé, som formanden(Bjerregaard) beskrev det i en leder: "*Bestyrelserne er kommet godt fra start, men langt fra i mål. For eet er formel - noget helt andet - er reel forældreindflydelse*".

Undervisningsministeriets rapport og forældrenes manglende interesse ved skolebestyrelsesvalgene i 1994 medførte, at der blev nedsat et ministerielt udvalg, der "skulle belyse behovet og mulighederne for at øge forældrenes interesse for skolebestyrelsernes arbejde samt vurdere, om der er behov for ændringer i lovgrundlaget for skolebestyrelsernes virksomhed".

Skole og Samfund blev repræsenteret i udvalget, men blev skuffet over resultaterne. Ingen af foreningens forslag til løsning af problemerne blev imødekommet. Udvalget beskæftigede sig næsten udelukkende med formelle forhold, fx spørgsmål som diæter, valgperioder, valgbarhed mm. Forhold, som foreningen mente, kun spillede en ubetydelig rolle for forældrenes interesse for skolebestyrelsernes arbejde. Foreningens formand(Bjerregaard) skrev i en leder:" *Problemerne forsvinder ikke - men det gør forældrene*".

Foreningen pegede også på et andet problem. Forholdet mellem skolebestyrelsen og skolens leder. I følge loven er skolens leder ansvarlig over for skolebestyrelsen, med andre ord underordnet. Men i praksis forholdt det sig omvendt. Det havde vist sig, at skolens leder via sin styring af information til og fra bestyrelsen, bestemte, hvornår og i hvilket omfang skolebestyrelsen skulle inddrages i skolens ledelse. Der var derfor også Skole og Samfund holding, at skolens leder skulle ansættes og eventuelt afskediges af skolebestyrelsen. Samtidig påpegede foreningen på, at mange skolebestyrelsesmedlemmer havde oplevet, at kommunalbestyrelsen og forvaltningschefen handlede hen over hovedet på skolebestyrelserne.

Skole og Samfund var af den opfattelse, at hvis man ønskede, at forældrene skulle interessere sig mere for skolebestyrelserne end hidtil, krævede det, at bestyrelsen fik beføjelser til at træffe konkrete beslutninger vedrørende skolens vigtigste opgaver - undervisningens form, indhold og kvalitet.

Foreningsforhold

I 1990 fratrådte Heino Bentzen som formand, og afløses af næstformand, Birgitte Bjerregaard. Hun var den første kvindelige formand siden 1950 og den første formand siden 1946, der ikke samtidig var medlem af en kommunalbestyrelse.

I 1998 ændrede foreningens tidsskrift navn til: Skolebørn.

Samme år trådte landsformand Birgitte Bjerregaard tilbage, da hun ikke længere havde børn i folkeskolen. Hun afløstes af næstformanden, trafikplanlægger Thomas Damgaard Petersen.

Efterskrift

Siden 1934 har forældrene haft mulighed for at deltage i den enkelte folkeskoles styrelse gennem deltagelse i henholdsvis forældreråd, skolenævn, skolekommission og skolebestyrelse. Hensigten med disse organer har været at demokratisere skolen ved at give brugerne - det vil sige forældrene, som er pålagt en undervisningspligt - mulighed for at få indflydelse på det tilbud, skolerne tilbyder dem og deres børn..

Hvert 4. år har forældrene kunnet vælge repræsentanter til forældreråd, skolenævn og -bestyrelse. Men ved samtlige valg i perioden 1934 - 1998 har forældrenes interesse for disse valg været beskeden. Valgprocenterne kan ikke opgøres på samme måde som ved valg til folketing, kommunalbestyrelse eller til det europæiske parlament. Men det vil ikke være urimeligt at sige, at valgdeltagelsen - målt som et landsgennemsnit - aldrig har oversteget 20%. Typisk har tallet snarere ligget på under 10%. Det er tal, der ved et folketingsvalg, ville blive beskrevet som en demokratisk katastrofe.

Ethvert demokratisk valg kan siges at være så betydningsfuldt, som vælgerne gør det til. Tilsyneladende har danske folkeskoleforældre gennem 65 år været af den opfattelse, at forældreråd, skolenævn og skolebestyrelse ikke har nogen reel og stor betydning for deres barns tilværelse i skolen, og har derfor undladt at deltage i de formelle valg. Dette skal ses i modsætning til forældrenes interesse for fx som klasserepræsentanter at deltage i det konkrete og praktiske samarbejde omkring den enkelte klasse - også i forbindelse med tilrettelægning og afvikling af sociale arrangementer, udflugter m.m.

I 1999 udkom bogen, "Vælgere med omtanke" (Systime). I bogen beskriver fire valgforskere de danske vælgere - i modsætning til gængse forestillinger - som fornuftige, tænsomme og rationelle og ikke til fals for hurtige kampagner. Undersøgelsen og dens resultater vedrører folketingsvalget i 1998. Men mon ikke denne vælgeradfærd og karakteristik også gælder forældrene, når de skal tage stilling til deres eventuelle deltagelse i skolebestyrelsesvalgene.

En anden mulig årsag til forældrenes beskedne interesse for skolenævnsvalgene kan tilskrives en slags demokratisk dovenskab. Forældrene tager indflydelsen og brugerbestyrelserne i vuggestuer, børnehaver og skoler som en selvfølge. Interessen for

bestyrelserne viser sig især, hvis eller når disse brugerorganer er truede - eller, når forældrene oplever konkrete problemer i relation til den enkelte institutionens behandling af deres barn. I sådanne situationer ønsker forældrene, at bestyrelsen griber ind.

*) Peter Bach har været sekretariatsleder i Landsforeningen Skole og Samfund, 1974 -1997.
Bestyrelsesmedlem i Skole og Samfund, Frederiksborg amt, 1975 - 1982.
Medlem af skolenævnet ved Lillerød skole, Allerød, 1974-1982.

Kilder:

- Forældreråds-Tidende, årgang 1934-49
- Skoletilsynet, årgang 1950-54
- Skole og Samfund, årgang 1955-89
Børn - skole og samfund, årgang 1990-97
Skolebørn, årgang 1998

Skrevet og afleveret(medio august) til Selskabet for Dansk Skolehistorie's årbog 1999.